

Herstelgericht werken met slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven

LISA ROSIELLE^a, MECHTILD HÖING^b, ANNEKE VAN DIGGELEN^c & BART CLAES^d

- ^a Docent en docent-onderzoeker, Recht, Lectoraat Transmuraal Herstelgericht Werken, Avans Hogeschool
- ^b Docent en senior onderzoeker, Sociale Studies, Lectoraat Transmuraal Herstelgericht Werken, Avans Hogeschool
- ^c Projectmedewerker, Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid en ondersteunend aan het lectoraat Transmuraal Herstelgericht Werken
- ^d Lector, Transmuraal Herstelgericht Werken, Avans Hogeschool; Medeoprichter, Expertisecentrum KIND, Ouder en Detentie; Bestuurder, European Forum for Restorative Justice; Verantwoordelijke deelredactie Maatschappelijke Dienstverlening

In maart 2021 werd Vlaanderen, en in het bijzonder mensen uit de LHBT+-gemeenschap, opgeschrikt door de moord op David Polfliet door twee minderjarigen en een meerderjarige mededader. De man werd via een datingapp in de val gelokt en vermoord. David Polfliet werd slachtoffer van geweld mede vanwege zijn seksuele geaardheid. Vermoord worden om wie je bent, raakt voor velen de kern van onze samenleving. Het gaat om de vrijheid jezelf te mogen zijn. Haatmisdrijven raken niet alleen aan de identiteit van het slachtoffer, maar ook aan het veiligheidsgevoel van de 'groep' waartoe het slachtoffer behoort en aan de fundamentele waarden van de samenleving. Twee maanden later, op 18 mei, uitgerekend op de Internationale Dag tegen Homo- en Transfobie, werd een jongeman in Oudenaarde op straat geschopt en geslagen. Het ging hier vermoedelijk om een geval van gaybashing. In juli 2021 werd de 14-jarige Frédérique in Nederland mishandeld, na haar antwoord op de vraag of ze een jongen of meisje is. Haar antwoord luidde: "Dat maakt toch niet uit. Ik ben wie ik ben, en jij mag zijn wie je wil zijn."

Het blijft moeilijk te zeggen hoe frequent anti-LHBT haatmisdrijven in Vlaanderen en Europa voorkomen. Volgens een door het EU-Agentschap voor Fundamentele Rechten (FRA) uitgevoerd onderzoek onder LHBT-personen¹, heeft 11% van de respondenten in de afgelopen vijf jaar een haatmisdrijf meegemaakt in de vorm van fysiek geweld vanwege hun seksuele geaardheid. Onder transgender personen ging het zelfs om 17%. Desondanks had slechts een op de zeven (14%) het meest recente haatmisdrijf (fysiek of seksueel geweld) gemeld bij de politie. Veel slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven zijn niet bereid om aangifte te doen bij de politie. Redenen om niet te rapporteren zijn onder meer het idee dat het incident niet ernstig genoeg is en een gebrek aan vertrouwen dat de autoriteiten het incident zullen onderzoeken en vervolgen. Ook zijn er personen die schrik hebben om "uit de kast" te komen bij de politie of die vrezen dat ze het probleem groter maken door aangifte te doen.

1. SLACHTOFFERSCHAP VAN ANTI-LHBT HAATMISDRIVEN

Verbaal, psychisch of fysiek geweld vallen onder de noemer haatmisdrijf als zij gekenmerkt worden door de volgende twee elementen: een delict in strafrechtelijke zin en een motief dat gevoed is vanuit vooroordelen over het slachtoffer vanwege daadwerkelijke of vermeende kenmerken die in de nationale wetgeving genoemd worden in anti-discriminatieparagrafen (zoals bijvoorbeeld sekse, etniciteit, geloof, een gender dat niet overeenstemt met de sekse

1 European Union Agency for Fundamental Rights (2020). *EU-LGBTI II: A Long Way to Go for LGBTI Equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>

bij geboorte). In het Europees project *LetsGoByTalking*², krijgen we meer inzichten over de verwachtingen van slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven. Interviews met 39 slachtoffers laten zien dat de bescherming bij haatmisdrijven vaak in de wet geregeld is, maar dit niet betekent dat hiermee herstel van schade voor het slachtoffer ook gegarandeerd is. De aandacht blijft in een strafrechtelijke procedure vaak gevestigd op de individuele dader, terwijl de behoeften van slachtoffers onderbelicht blijven³.

Veel slachtoffers zien herstelrecht als een interessant alternatief of waardevolle aanvulling van een strafrechtelijke procedure. Slachtoffers hebben weinig vertrouwen in de strafrechtelijke procedure, ervaren veel emotionele stress en weinig ruimte om zelf een volwaardige positie in de procedure in te nemen. Ze wensen meer gehoord te worden en zouden graag zien dat de dader verantwoordelijkheid neemt voor het delict en het herstel van de schade. Het misdrijf raakt de identiteit van het slachtoffer en het herstelrecht biedt met een sterke focus op communicatie nieuwe mogelijkheden.

Uit het onlangs verschenen onderzoek van de Koning Boudewijnstichting⁴ over de beleving van slachtoffers van haatmisdrijven komt sterk naar voren dat slachtoffers het woord als het ware willen terugnemen. Ze wensen naar justitie, politie, hulpverlening en de dader datgene te communiceren wat ze op het moment van de strafbare feiten niet konden zeggen. Dat is een manier om weer grip te krijgen op de situatie. Zowel slachtoffers in het bovengenoemd Europees FRA onderzoek als in het onderzoek van de Koning Boudewijnstichting geven aan dat ze de dader in de ogen willen kijken en vragen waarom hij of zij deze strafbare feiten pleegde.

Daarnaast kunnen slachtoffers ook op zien tegen een mogelijke deelname aan herstelgerichte processen als herstelbemiddeling. De vrees voor secundaire victimisatie, weerstand tegen het idee om de dader te kunnen vergeven en twijfels over de mogelijkheid tot herstel van schade zijn zorgen die in de interviews genoemd worden. Slachtoffers wensen de mogelijkheden van herstelrecht te verkennen en hierover steeds alle informatie te ontvangen.

2. BELANG VAN GEPASTE ONDERSTEUNING DOOR PROFESSIONALS

Uit het Europees project *LetsGoByTalking* komt sterk het belang van de rol van professionals in het forensisch welzijnswerk, justitie en politie naar slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven naar voren. Slachtoffers geven aan dat professionals beter getraind moeten worden in het omgaan met anti-LHBT haatmisdrijven. Dit geldt vooral voor rechters, openbaar ministerie en politie. Zij hebben nood aan meer professioneel handelingskader om anti-LHBT haatmisdrijven te herkennen, deze slachtoffers adequaat te bejegenen en hen op een empathische en respectvolle wijze te ondersteunen. Zo geven slachtoffers in de interviews

2 <https://www.letsbygobytalking.eu/> Dit project wordt gefinancierd door het programma Justitie van de Europese Unie en wordt uitgevoerd door de Europese partners Cavaria (België), Bilitis (Bulgarije), de Universiteit van Brescia (Italië), Avans Hogeschool (Nederland), de Universiteit van Wroclawski (Polen), de Universiteit van Barcelona en de Universiteit van Girona (beiden Spanje).

3 LANGARITA, J.A., & MAS GRAU, J. (2021). *Transnational report on victims of anti-LGBT hate crimes*. University of Girona.

4 VAN DORSELAER, I., & DE POTTER, V. (2020). *Sloten en sleutels. Slachtoffers van haatmisdrijven en haatincidenten over wat helpt na de haat*, Koning Boudewijnstichting. Te raadplegen op <https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2020/20201118NT1> Dit rapport van de Koning Boudewijnstichting kwam tot stand in het kader van een partnerschap op initiatief van het College van Procureurs-Generaal en Unia, samen met het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen en het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.

aan dat deze professionals vaak bestaande normatieve opvattingen herhalen en bekrachtigen, wat secundaire victimisatie voor het slachtoffer tot gevolg kan hebben. Interviews met 104 professionals uit de zes deelnemende landen (België, Nederland, Spanje, Polen, Bulgarije en Italië) laten zien dat er naast theoretische kennis, vooral behoefte is aan praktische kennis om slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven beter te kunnen ondersteunen⁵.

In de onderzochte landen van het Europese *LetsGoByTalking* project, zijn de afgelopen jaren verschillende initiatieven genomen om het professioneel handelingskader te versterken. Zo bestaan er in diverse landen trainingsprogramma's voor professionals met als doel de hulp- en dienstverlening aan slachtoffers van haatmisdrijven te verbeteren. Ook bestaan er trainingen om professionals te bekwamen in het gebruiken van herstelgerichte toepassingen zoals bemiddeling maar deze trainingen zijn niet specifiek gericht op anti-LHBT haatmisdrijven. Het Europees project *LetsGoByTalking* brengt enerzijds deze kennis en initiatieven naar opleiding en training samen. Anderzijds wordt een nieuwe training ontwikkeld in het herstelgericht werken met slachtoffers van anti-LHBT haatmisdrijven. Deze training is gericht op professionals die werken met slachtoffers van anti-LHBT misdrijven en die deze groep op een meer herstelgerichte manier willen benaderen en ondersteunen. De training is, na afloop van het onderzoek, vrij toegankelijk via de website van het project⁶. Naast de behoefte aan kennis en vaardigheden over de inzet van het herstelgericht werken bij anti-LHBT haatmisdrijven, bestaat er in het werkveld een verlangen naar een betere samenwerking. In de komende jaren zal er een nadruk moeten liggen op het samenwerken van verschillende instanties die betrokken zijn bij het bieden van herstel aan deze groep slachtoffers.

5 JUBANY et al. (2020). *Restorative justice in current Europe: Qualitative and quantitative transnational research*. Universidad de Barcelona/Universitat de Girona.

6 <https://www.letsgobyalking.eu/>